



Posudek habilitační práce

„Centrum Platěnické A Bývalé Platěnické Skupiny Východohalštatské Kultury na Moravě”

Habilitační práce, která mi byla předložena k posouzení, je víceautorskou monografií, na jejímž vzniku se podílelo 14 osob, z nichž každá je uvedena jako autor/ka jednotlivých kapitol. Dílo s mírně pozměněným názvem (*Centrum východohalštatské kultury na střední Moravě*) vydala Univerzita Palackého v Olomouci v roce 2020 jako V. svazek ediční řady *Archaeologica Olomucensia*. Podle prohlášení přiloženého k verzi, která mi byla předložena k posouzení, je autorem 344 z 518 stran, tj. 66,4 %, Dr. Martin Golec, který přihlásil monografii jako svou habilitační práci. Ve zbytku této recenze se proto zaměřím především na hodnocení kapitol, jejichž je autorem.

Práce se skládá z 20 částí a začíná informacemi o cílech, metodách, stavu výzkumu a chronologii (kapitoly 1-6), po nichž následují geografické informace (kapitola 7). Následující kapitoly se zabývají komunikací a přítomností elit a možností identifikace jejich archeologických korelátů (kapitoly 8 a 9). Pro „vlajkovou“ lokalitu, tj. pohřebiště v Seloutkách u Prostějova¹, byla provedena tzv. klasická analýza archeologických pramenů, která začala popisem hrobů a následně byla seskupena podle surovin (kapitola 10). Kapitola 11 nazvaná „Přírodovědné analýzy a metody“ obsahuje výsledky antropologických, zoologických rozborů téhož pohřebiště, dále výsledky rozborů prosa a tuků vzorků z různých lokalit na Moravě. Ve stejné kapitole jsou uvedeny i výsledky geomagnetické prospekce. Až do této kapitoly včetně má práce popisný charakter, ve zbývajících částech se zabývá interpretací vybraných kulturních a sociálních jevů (např. vznikem specifických typů lokalit, řemesel nebo problematikou importů z vekerzugské kulturní zóny) (kapitoly 12-14). Kapitoly 15 a 16 se skládají z krátkých podkapitol především autorství Petra Laučika, týkajících se různých otázek, které je možné

¹ V polském textu posudku Autorka použila polské znění místních jmen.

obecně nazvat spjatými s duchovní kulturou. Kapitoly 17-21 jsou: seznam literatury a zdrojů (28 stran), shrnutí v angličtině, katalog hrobů pro sepulkrální lokality, na nichž byla založena dříve prezentovaná analýza. Knihu uzavírá 112 kresebných příloh s polohou, plány a soupisy hrobů a 35 fotografií. V textu je také 65 průběžně číslovaných obrázků a map. Katalog, kresby a fotografie zabírají celkem 175 stran, tedy 33 % celé knihy. Všechny grafické materiály jsou velmi kvalitní a samotná publikace, ačkoli ji připravovalo několik lidí, z nichž každý má pravděpodobně svůj vlastní osobitý styl, je napsána srozumitelně a přehledně, i když k samotné struktuře mám několik připomínek, které uvedu za chvíli.

Z technických důvodů je poměrně obtížné hodnotit úspěchy habilitanta. Nezávisle na sobě připravil několik kapitol roztroušených po celé monografii, což poněkud ztěžuje posouzení ucelenosti textu. Jeho autorství zahrnuje: úvod, cíle a metodiku, terminologii, regionální podskupiny horákovské a platěnické skupiny, dějiny výzkumu, chronologii, katalog nejvýznamnějších halštatských lokalit, pohřební zvyklosti (kromě části o památkové architektuře, autorství Zuzany Mírové), analýza inventáře (kromě podkapitoly o prvcích vozů a součástech postroje, opět autorství Z. Mírové), pohřební zvyklosti v platěnické skupině, charakteristiku Proštějovské kotliny v době halštatské, sídelní aglomerace v Kralicích, centrum platěnické skupiny v kontextu kulturní situace Moravy, závěr a diskuzi. Celý svazek také shrnul, připravil seznam literatury, abstrakty a hlavní katalog (celkově je v díle mnoho katalogů, některé z nich mohly být publikovány pouze jako doplňkový materiál v digitální verzi). Martin Golec naopak částečně zpracoval kapitolu 9 (50/50 % se Zuzanou Mírovou), podkapitolu 13.4 (50/50 % s Anitou Kozubovou) a kapitolu 15 (50/50 % s Klárou Sovovou) a ilustrace, jejichž je spolu s Pavlem Fojtíkem autorem (50/50 %). Někdy je tato situace problematická, protože není jasné, kdo je autorem dané pasáže. Dobře to ilustruje poměrně propracovaná kapitola (9) o horákovské a platěnické skupině: kdo je autorem jednotlivých podkapitol o identifikaci elity, statistických metodách a teoretickém modelu.

Ve zbývající části této recenze se zaměřím na části textu, které kompletně připravil Dr. Martin Golec. Práce začíná úvodem a představením cílů a metody výzkumu. Cílem práce je tedy představit vybrané prvky osídlení – především pohřebiště s hroby, které vynikají architekturou a bohatou výbavou. Spolu s dalšími vybranými archeologickými údaji (specifické formy osídlení, předměty ze vzácných surovin, přítomnost pokladů) vytvářejí podle názoru autora obraz společensky významné oblasti nacházející se v regionu dnešního Prostějova, kterou lze i podle jeho názoru spojovat s východohalštatskou kulturou. Autor předpokládá, že ve zkoumané oblasti existovaly silně hierarchizované komunity, v jejichž čele stál náčelník, který ovládal nejen nejbližší okolí svého sídla, ale i oblasti od něj poněkud vzdálenější. V této části rozhodně chybí nejen odkazy na sociální vědy a na to, jak bychom měli či neměli studovat společnosti, u nichž se předpokládá, že jsou jasně stratifikované. Autor neuvedl ani odkazy na významné a inspirativní nedávné výzkumy provedené v jiných částech Evropy.² Podle názoru autora je halštatská kultura vhodná pro sociální výzkum (implicitně výzkum elit), protože je silně diferencovaná z hlediska množství, kvality a původu dat. Na základě výběru klíčových lokalit, především ze středomoravského Prostějovska, se snaží vykreslit obraz společenské a kulturní situace v mladší době železné. Jeho výzkum má prostorové, chronologické a kulturní aspekty. Obraz je dále doplněn výsledky přírodovědných výzkumů provedených na vybraných lokalitách/objektech.

Kapitolu o terminologii považuji za důležitou, protože v ní autor definuje jednotlivé kulturní jednotky, které používá ve zbytku práce. Tato kapitola ukazuje, že (stejně jako například v Polsku) se musíme vypořádat s vágními definicemi skupiny, kultury atd. Je to důsledek potřeby používat termíny, které uspořádávají archeologická data v čase a prostoru

² např. **Schumann, R., van der Vaart-Verschoof, S.** (Eds.) 2017. *Connecting Elites and Regions. Perspectives on contacts, relations and differentiation during the Early Iron Age Hallstatt C period in Northwest and Central Europe*, Sidestone Press, Leiden; **van der Vaart-Verschoof, S.** 2017. *Fragmenting the Chieftain, A practice-based study of Early Iron Age Hallstatt C elite burials in the Low Countries*, Sidestone Press, Leiden

a jsou určující pro tzv. archeologické kultury, resp. jednotky nižšího řádu, tj. skupiny. Poznamenaný autorem problém s definicemi a rozsahem těchto kultur/skupin se objevuje téměř vždy při pokusech o syntetické nastínění kulturní situace v mnoha oblastech Evropy, nejen ve střední Evropě. Důvodem je mimo jiné problém vymezení samotné archeologické kultury (chápané na různých místech velmi specificky) a jí přisuzovaných materiálních atributů, které se v dané oblasti vyskytují. To je zvláště patrné, když hovoříme o velkých kulturních okruzích (jako jsou kultury popelnicových polí nebo právě halštatská kultura). Nevím, zda to byl autorův záměr, ale obr. 1 (mapa na str. 11) dobře ilustruje skutečnost, že diskutované kultury/skupiny jsou spíše abstraktními výtvoři. Halštatská kultura se zde jeví jako konglomerát nesouvisejících menších celků bez kontaktních zón a průniku znaků charakteristických pro každý z nich.

Nebudu zde shrnovat obsah zbylé části práce, ale pouze odkážu na body, které měly v ní být zahrnuty, ale chybí nebo nejsou dostatečně vysvětleny. Kapitola o chronologii vychází ze schémat relativní chronologie P. Reineckeho i H. Parzingera. Téměř zcela ignorována je však otázka absolutní chronologie – otázka získání nových velkých datových řad³ a problémy jejich kalibrace a dalšího modelování. Chybí také informace o dendrochronologických údajích, což je o to překvapivější, že relativní chronologické jednotky jsou rozděleny na malé úseky s přesností na 25 let. Jak autor ukazuje v kapitole o obchodních cestách, obchodní stezky procházely Prostějovskem prakticky všemi směry, o to víc by se tedy mělo odkazovat na data získaná v sousedních oblastech.⁴

³ např. <http://www.c14.sk/>

⁴ **Barta, P.** et al. 2017. "Archived Radiocarbon and Dendrochronological Samples from Smolenice-Molpír: a Contribution on Site Use in the Early Iron Age and the Formation of the Archaeological Record." In: E. Miroššayová – Ch. Pare – S. Stegmann-Rajtár (Hrsg.): *Das nördliche Karpatenbecken in der Hallstattzeit. Wirtschaft, Handel und Kommunikation in früheisenzeitlichen Gesellschaften zwischen Ostalpen und Westpannonien*. *Archaeolingua, Main Series 38*: 527–545; **Chytráček, M.** et al. (2020). *Interdisciplinární výzkum knížecí mohyly doby halštatské v Rovné u Strakonice. Reprezentace sociální identity a symbolika uměleckého projevu elit starší doby železné – An Interdisciplinary Study*

V kapitole pojednávající o elitách a jejich specifikách autor používá poněkud zjednodušený obraz, když uvádí, že hlavními determinanty statusu jsou specifické typy památek, hrobová architektura a vybrané (luxusní) předměty, které jsou následně podrobeny shlukové analýze. Ačkoli se domnívám, že tento názor je v zásadě správný, otázka toho, proč byly zohledněny právě tyto a nikoli jiné údaje, by vyžadovala obsírnější komentář, zejména pokud jde o přijatou metodiku. Lze status „měřit“ kvalitou, surovinami nebo čísly?⁵ Jedná se o nejednoznačné otázky a je důležité zdůvodnit rozhodnutí o výběru materiálů pro další analýzu, nejlépe odkazem na mimořádně bohatou literaturu k tomuto tématu.⁶ V části věnované statistickým analýzám chybí závěry a interpretace získaných údajů. Jediný závěr, který se mi podařilo v následujících částech práce najít, se týká shlukování podobných typů lokalit. K podobnému závěru by však bylo možné dospět i mnohem méně časově náročnou kartografickou metodou.

Problémem je podle mého názoru samotná struktura díla, která znesnadňuje plynulé čtení. Text je přerušován četnými katalogy a seznamy památek a samotné kapitoly působí dojmem, že na sebe nenasazují. Nevím, proč se např. kapitola o komunikaci objevuje mezi katalogem a archeologickým rozlišením elit a proč se v ní najednou objevuje katalog

of the Princely Hallstatt Period Barrow in Rovná in the Strakonice District. Representation of Social Identity and Symbolism of the Artistic Expression of Early Iron Age Elite. *Pamatky Archeologicke*. 90. 59-172. **Egg, M.** 2013. Chronologie der Kröllkogels. In: Egg, M. – Kramer, D. (eds), *Die hallstattzeitlichen Fürstengräber von Kleinklein in der Steiermark: der Kröllkogel*. Monographien des Römisch- Germanischen Zentralmuseums 110. 389–392. Mainz;

STÖLLNER, T. 2002. Die Hallstattzeit und der Beginn der Latènezeit im Inn-Salzach-Raum. *Archäologie in Salzburg* 3/1, Salzburg 2002; **Goslar, T.** (2019). The chronology and periodization of the Bronze and the early Iron Age burial ground in Domasław, Wrocław district, based on radiocarbon dating. *Przegląd Archeologiczny*. 67. 31-48.

⁵ **Przybyła, M.** (2014). Społeczne hierarchie i archeologiczne rankingi grobów. Dyskusja w oparciu o analizy dwóch cmentarzysk z końca epoki brązu w Polsce południowej. *Acta Archaeologica Lodziensia*, 60, 7–28; **Liczbińska G.** et al. 2020. Are metals necessary for the study of social stratification during the Bronze Age and the Iron Age? A proposal for a new methodological approach, *Journal of Anthropological Archaeology*, 60, 101241.

⁶ **R. Bernbeck, J. Müller.** 1996. Prestige und Prestigegüter aus kulturanthropologischer und archäologischer Sicht. In: R. Bernbeck, J. Müller (eds.) *Prestigegüter- Sozialstrukturen. Beispiele aus dem europaischen und vorderasiatischen Neolithikum*. *Archaeologische Berichte* 6, 1–27; Kadrow S. 2011. Power and Authority in Prehistory and the Problem of Interdisciplinary Archaeological Studies, *Analecta Archaeologica Ressoiviensia* 6, 11-54.

zahrnující 312 lokalit. Práce je pramennou studií a její velkou část tvoří různého druhu popisy – v písemné nebo grafické podobě (kresebné přílohy). Výkladová část je ve srovnání s prezentací pramenů velmi skromná. Autor nesporně vychází z mnoha zjednodušených předpokladů týkajících se např. vztahu hrobové výbavy a zemřelého, otázky, co jsou hrobové dary, co se rozumí elitou, co jsou prestižní předměty apod. Těmito otázkami se zabýváme již delší dobu a bylo by dobré k těmto debatám odkázat (např. celá publikace editovaná R. Schumannem a S. van der Vaart-Verschoofem, S. (Eds.) 2017. *Connecting Elites and Regions. Perspectives on contacts, relations and differentiation during the Early Iron Age Hallstatt C period in Northwest and Central Europe*). Nedostatkem práce je také to, že se vyhýbá problematice absolutního datování, zatímco je velmi pečlivě rozdělena na úseky relativní chronologie. Chybí například kritické zhodnocení toho, proč je halštatské období C1b datováno jak pro horákovskou, tak pro platěnickou skupinu právě do let 725-675 př. n. l. I když na Moravě nejsou k dispozici velké řady radiokarbonových dat a dendrochronologických údajů, jsou prováděny v Rakousku a na Slovensku. Pokud autor obě skupiny zahrnuje do východohalštatské kultury, měl by se odvolávat na chronologické nálezy z těchto oblastí, neboť i tam se východohalštatské lokality nacházejí. V diskuzi se opakují popisy – jak vypadají hroby z jednotlivých fází, jaké předměty se v nich nacházejí. Objevují se také informace o centralizaci osídlení, což je ostatně už dlouho považováno za charakteristické pro východohalštatskou kulturu, v níž se vyskytují pohřebiště, a ne jednotlivé hroby přisuzované elitám.⁷ Chybí však informace o tom, proč podle autora vůbec došlo ke změnám, které tak podrobně popsal. Závěrem této rozsáhlé a podrobné práce je popis dvou sídelních center s podobnou chronologií, soustředěných v okolí Brna a Prostějova a realizujících východohalštatský kulturní vzorec. Bylo by také na místě zmínit vztahy mezi těmito dvěma centry a sociální dopady existence dvou silných center (konkurence? konflikt atd.). Podobné poznámky platí i pro elity, které byly, jak je patrné z četných map a seznamů, poměrně početné.

⁷ např. Kristiansen K. 1998. *Europe before History*, Cambridge University Press.

Přes uvedené kritické poznámky znám a oceňuji publikace Dr. Martina Golce, který je respektovaným odborníkem v oblasti starší doby železné ve střední Evropě. Věřím, že má svůj vlastní názor a nebojí se ho vyjádřit, a mnou recenzovaná práce i přes vznesené připomínky podle mého názoru splňuje požadavky kladené na habilitační práci. Na základě velmi různorodých interdisciplinárních dat přináší významné nové informace k poznání tohoto období pravěku. Mé hodnocení je kladné a žádám o přijetí uchazeče do dalších fází habilitačního řízení.

Ve Vratislavi, 31. srpna 2021

dr hab. Justyna Baron, prof. UW.

